

Váš dopis ze dne / značky
8.11.2023

Číslo jednací
MSMT-6025/2023-8

Vyřizuje / linka

Datum prosinec 2023

**Žádost o poskytnutí informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění
pozdějších předpisů**

Vážený pane ,

v příloze Vám zasíláme Vámi požadované dokumenty týkající se učebnice „Soudobé dějiny“:

- podnět k učebnici,
- vyjádření MŠMT k danému podnětu,
- posudek Národního pedagogického institutu ČR k učebnici.

Velmi se omlouváme za prodlení naší odpovědi.

S pozdravem

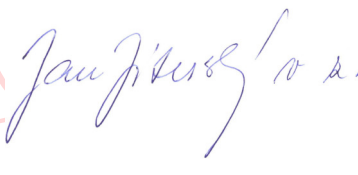
PaedDr. Michal Černý
ředitel odboru základního, předškolního
a speciálního vzdělávání

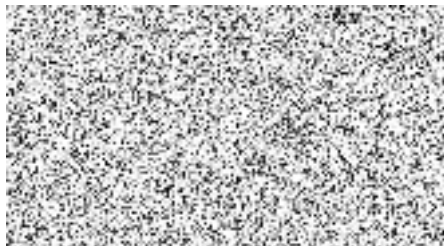
Digitálně podepsal

Mgr. Jan Jiterský

Datum: 2023.12.21

12:51:10 +01'00'

Váš dopis ze dne / značky

28.7.2023 / 182-4/2023

Číslo jednací

MSMT-20296/2023-4

Vyřizuje / linka

Datum září 2023

Vážený pane řediteli,

reaguji na podnět ze dne 28.7.2023 k učebnici „Soudobé dějiny“ nakladatelství [redacted] autora [redacted], které byla dne 14. ledna 2022 udělena schvalovací doložka MŠMT. Po obdržení Vašeho podnětu jsme zadali zpracování posouzení této učebnice Národnímu pedagogickému institutu ČR a obdrželi jsme jednak vyjádření k učebnici obecně a rovněž vyjádření ke konkrétním Vámi zaslaným připomínkám. Posoudili jsme všechny podklady a dospěli jsme k závěru, že není důvod této učebnici odnímat schvalovací doložku, neboť je v souladu se vzdělávacími cíli školského zákona a také v souladu s platným Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Podrobnější vyjádření k Vaším podnětům uvádíme dále v dopisu.

Pojetí učebnice následuje moderní trendy v dějepisném vzdělávání (badatelsky orientovaná výuka, koncepty historického myšlení) a je v souladu s východiskem pro velkou revizi rámcových vzdělávacích programů, která je mimo jiné zaměřena na odklon od čisté faktografie. Neshledáváme v učebních materiálech z didaktického hlediska závažné chyby. Domníváme se, že se jedná spíše o ne zcela přesné pochopení či přímo nepřijetí metodologického východiska učebnice. Badatelská metoda se v českém vzdělávacím prostředí postupně etabluje a dalo se tedy předpokládat, že publikace vyvolají diskusi nejen v odborné, ale i v laické veřejnosti. Zmiňovaná učebnice vyšla jako první z plánované badatelské řady a stala se určitým mezníkem v proměně tradiční (a často kritizované) české dějepisné výuky. Debata o novém stylu učebnic se rozvinula až s poměrně velkým odstupem od vydání učebnice a vyjadřují se k ní ve větší míře historici než didaktici dějepisu či praktičtí učitelé. Moderní dějiny jsou vděčným předmětem zájmu mediálního světa, jejich interpretace je stále živá, mnoho témat je zde velmi citlivých a vyvolávajících emoce, a proto i výběr učiva nebyl pro autory učebnice jednoduchý.

Učebnice je zcela inovativně koncipována, je zde pouze krátký průvodní text, důraz je kladen na samostatnou (či týmovou) práci žáka s doporučenými zdroji, nenachází se zde žádná cvičení na reprodukování nabytých znalostí apod. Více než faktografii sledují autoři rozvoj historického myšlení a historické gramotnosti, historická témata aktualizují a přibližují věku a zájmům žáků a vedou je k formulování vlastních názorů a prezentaci vlastních postojů a hodnot. Učebnice tak vyžaduje daleko aktivnější přístup žáka (pro jehož výstupy patří do učební sady pracovní sešit), i zcela nový přístup učitele dějepisu (pro nějž byla vydána podrobná metodická příručka).

tel. ústředna: +420 234 811 111

Podatelna pro veřejnost: Po - Pá 7:30 - 15:30

Elektronická podatelna: posta@msmt.cz

www.msmt.cz

V badatelské učebnici není prostor pro zachycení všech faktů (to ostatně není v žádné učebnici), ale je nutné provádět výběr těchto faktů s ohledem na zvolené téma, a především centrální badatelskou otázku. Vnímáme, že se autoři učebnice zaměřili především na příběhy „malých dějin“, aby se dle konceptu historického myšlení mohli žáci lépe vcítit do jednání lidí v minulosti. Inovativně se učebnice také více zaměřuje na dějiny menšin a genderové otázky včetně pohledu mládeže, rozhodně nepřináší jeden příběh velkých dějin, jak na něj uživatelé tradičně pojatých výkladových učebnic byli zvyklí.

Vámi zasláný konkrétní výčet chyb učebnice nelze v naprosté většině považovat za faktografické ani pedagogické pochybení, jedná se spíše o odlišné interpretace vybraných dějinných událostí, jiné náhledy na věc a občas i vytrhávání vět z kontextu. V textu je několik nepřesností, které doporučíme nakladateli upravit v dalším vydání učebnice.

Nesouhlas s didaktickým zpracováním tématu holocaustu vnímáme spíše jako názorový rozpor různých didaktických přístupů a metod než vyloženě chybné zpracování. Autoři učebnice si i v tomto případě vybrali cestu, na níž se snaží historické téma aktualizovat a přiblížit žákům artefakty z veřejného prostoru či příběhy z „malých dějin“. Snaží se posílit hodnotové složky osobnosti žáků jinou metodou než zahlcením faktografií. Stejný směr razí například i moderní muzejní pedagogika – v edukačních programech více cílí na osudy jedinců, často obyčejných lidí žijících v minulosti, s nimiž se může návštěvník ztotožnit a prožít lépe jejich osudy, nahlédnout dobové perspektivy, dedukovat, jak lidé v minulosti přemýšleli a odnést si do svého života nejen znalosti, ale především hodnotové postoje. Předpokládáme, že autorům učebnice šlo tedy v tomto případě spíše o afektivní cíle vzdělávacího procesu než o předání statistických čísel.

Úvodní fotografie pro lekce o holokaustu je jistě kontroverzní, ale patří do konceptu celé učebnice, která se snaží především zaujmout současnou generaci žáků a využívá za tím účelem často obrazy minulosti ve veřejném prostoru. Koncept této metody vychází z přesvědčení, že se žák lehce ve veřejném či digitálním prostoru setká s podobnými (byť velmi kontroverzními) připomínkami minulosti a měl by být schopen je vyhodnotit/pochopit/odsoudit. Žáka je třeba naučit tyto obrazy minulosti interpretovat a učitel dějepisu je právě ten, kdo by mu na této cestě měl pomoci. Velmi důležité je správné vedení výuky učitelem, aby obrazová reprodukce (potažmo celá badatelská otázka) byla žáky dobře pochopena a nedošlo k jejímu zneužití. Stejně opatrně se musí postupovat i u dalších kontroverzních obrazových zdrojů (nejen v lekci o holokaustu). V případě náročné interpretace (kontroverzních) uměleckých děl je vhodné spolupracovat například i s učiteli výtvarné výchovy, kteří se musí také vypořádávat s podobnými výzvami.

Chápeme obavu z toho, že je žákům podsouváno jakési relativizování zločinů totalitních režimů, pokud jsou v učebním materiálu uvedeny prameny s nejen kritickými zmínkami. Tyto obavy však nesdílíme, myslíme si, že autorům učebnice jde o přiblížení motivace jednání konkrétních lidí a snaha nahlédnout dobovou perspektivu neznamena se s ní identifikovat.

Závěrem si dovoluji zdůraznit, že volba forem a metod výuky ve školách je v kompetenci jednotlivých učitelů, přičemž o výběru konkrétní učebnice rozhoduje ředitel školy ve spolupráci s pedagogickým sborem. Pokud učitelům dané školy není určité pojetí výuky dějepisu blízké, mohou se nadále opírat o tradiční výkladové učebnice, přičemž mají výběr z několika různých řad.

Děkujeme Vám za podněty, které jsou pro nás důležité při posuzování učebnic založených na podobných metodách. Doporučíme při případném posuzování další učebnice za účelem udělení schvalovací doložky nakladatelům, aby v učebnici, pracovním sešitu, a především metodické příručce pro učitele důkladněji vysvětlili použití kontroverzních obrazů/zdrojů a učitelům doplnili návodnou cestu, jak učit žáky takové zdroje kriticky hodnotit a interpretovat. Rovněž doporučíme nakladateli, aby odstranil v dalším vydání některé věcné chyby/nepřesnosti, na které jste nás upozornili.

S pozdravem

PaedDr.
Michal Černý

Digitálně podepsal
PaedDr. Michal Černý
Datum: 2023.09.07
13:57:19 +02'00'

PaedDr. Michal Černý
ředitel odboru základního, předškolního
a speciálního vzdělávání

Vážený pan
PaedDr. Michal Černý
ředitel Odboru základního, předškolního
a speciálního vzdělávání
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Karmelitská 529/6
118 12 Praha 1
ID DS: vidaawt

V Praze dne 31. 7. 2023

Počet listů: 5
Přílohy: 1

Vážený pane řediteli,

obracím se na Vás jménem [redacted] s podnětem k odebrání schvalovací doložky, udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy učebnici „Soudobé dějiny – učebnice pro 9. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií“, č. j.: MSMT-26403/2021.

Schvalovací doložku je možné odejmout v případě, že se ze strany pedagogické a ostatní veřejnosti objeví oprávněné výhrady k učebnici, dovoluji si Vám tedy předat seznam výhrad [redacted] a zdvořile Vás požádat o jejich zohlednění. [redacted], který je držitelem majetkových autorských práv k obsahu jmenované učebnice, je ze zákona institucí, zabývající se odborně obdobím let 1938–1989 a mající v této oblasti expertizu.

Jak jste jistě zaznamenal, [redacted] se od učebnice „Soudobé dějiny – učebnice pro 9. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií“ veřejně distancoval, a to včetně jejích doplněných a upravených vydání v roce 2023, jež byly vyhotoveny bez vědomí a souhlasu vedení [redacted]. Výhrady [redacted] plynou z jejího pečlivého prostudování odbornými pracovníky [redacted] erudovanými historiky a odborníky ve svém oboru, kteří poukazují především na faktografická, ale také pedagogická pochybení tvůrců učebnice. Prostudováno bylo doplněné 2. vydání z roku 2023, v jehož případě již bylo možné, aby autorský kolektiv opravil alespoň nejzávažnější z obsahových, ale i pedagogických chyb.

Příklady zásadních faktografických chyb:

- (str. 16) „Co to znamenalo přihlásit se k české, německé, slovenské či romské národnosti v meziválečném Československu“ (a následně na str. 17) – „podmínka domovského práva ovšem ztěžovala situaci kočovným Romům“

Autoři zde nepříjemně a zavádějícím způsobem, navozujícím jakousi představu rasistického přístupu čs. státu, směřují dobrovolné přihlášení se k určité kolektivní identitě (například při sčítání lidu) se stigmatizací ze strany úřadů. V případě romského etnika totiž mají na mysli zákon č. 117/1927 Sb., o potulných cikánech.

- (str. 30) Zdroj 2 – Sudetští Němci údajně nepoznali pravou tvář nacismu

Chybí vysvětlení o německojazyčné literatuře v ČSR Prager Abendblatt, německé vysílání Čs. rozhlasu, texty o nacistických koncentračních táborech v časopisu Sozialdemokrat, apod.

- (str. 42) V kapitole Odboj a kolaborace jsou vyzdvíženy pasivní formy odporu na okupovaném území

Autory je zcela vynecháno partyzánské hnutí v letech 1944-1945 a dokonce i povstání v květnu 1945.

- (str. 43) „Ústřední výbor odboje domácího“

Nic takového neexistovalo, správný název zní „Ústřední vedení odboje domácího“.

- (str. 43) Zdroj 3 – Dne 3. 7. 1942 se uskutečnila závěrečná manifestace z celé série veřejných setkání, na kterých se deklarovala věrnost českého národa Říši a odsuzovali se atentátníci

V textu k fotografii se přejímá dikce okupačního nacistického režimu. K používání pojmu „atentátníci“ již moderní historiografie, kterou by autoři měli znát, přispěla podrobnými vědeckými rozbory o nevhodnosti takového pojmu, především v odborných a edukačních pracích.

- (str. 38-39) Kapitola „Vojáci ve válce“ se zabývá badatelskou otázkou „Jací byli němečtí vojáci za druhé světové války?“

Text se týká primárně německé debaty, která byla v SRN vyvolána na přelomu tisíciletí putovní výstavou „Zločiny Wehrmachtu“. Jakkoliv je tato debata v SRN důležitá, v české učebnici je šokující kontrast s jedinou větou věnovanou čs. jednotkám za druhé světové války na straně 43: „Čechoslováci bojovali jako vojáci v západní i východní Evropě, ale i v Africe“.

- (str. 48) Tzv. cikánské tábory v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu „spravovaly české úřady“

Chybné uvedení. Oba tábory totiž podléhaly generálnímu veliteli neuniformované protektorátní policie (orgán okupační správy). Z následných vět může žákům vyplývat zavádějící informace o českém, nikoliv německém vyhlazování Romů (Romský holokaust).

- (str. 17) Židé nebyli přijímáni do Sokola v době 1. republiky

Chybí vysvětlení u zdroje 2, že to není pravda. Může to naprosto nepravdivě a nesmyslně být označeno za antisemitismus první republiky. Židé do Sokola přijímáni byli a hromadné vylučování se dělo až dne 26. 8. 1939, tedy již v době okupace nacistickým Německem.

- (str. 58) K demisi v únoru 1948 se nepřipojil dostatečný počet ministrů

Nepravdivá informace, opak je pravdou. Demisi podala nadpoloviční většina ministrů (14) a prezident Beneš jmenoval taktéž 14 ministrů, a to zcela protiústavně.

- (str. 66) Charakteristika komunistického režimu

O komunistickém režimu hovořit, že nabízel „vizi sociálně spravedlivé společnosti, kde sobectví jedince ustoupí potřebám kolektivu“ a nedoplnit učení o likvidaci nepřátelských tříd, rasismu třídního původu a diktatuře proletariátu, prokazuje buďto neznalost učení marxismu-leninismu, nebo ideologickou motivaci autorů.

- (str. 80-81) Válka ve Vietnamu

Naprosto jednostranný výklad války ve Vietnamu, nepopisující skutečné příčiny a důvody války a severovietnamské – komunistické, Sovětským svazem podporované, snahy o ovládnutí Jižního Vietnamu.

- (str. 88) Normalizace jako obnovení pořádku

Zcela nepřijatelný název kapitoly s ohledem na fakt okupované země s řadou obětí na životech a zdraví, mohutnou exilovou vlnou a s existující totalitní vládou jedné strany.

- (str. 89) „Společenství lidí, kteří se odchylovali od převažujícího mínění“

Relativizace disentu. Jde o nevědecké konstatování bez opory v sociologických či jiných zdrojích, a především nereflektující strach obyvatel, nástroje trestněprávní, pracovněprávní i mimoprávní represe.

- (str. 63) „Horáková visí“

Z kontextu vytržený a bez jakéhokoliv vysvětlení použitý obrázek. Jde o urážlivý a neomluvitelný přístup, který navíc nevhodně autoři doplnili svými rádoby komentujícími texty v „bublinách“, čímž se dopustili nejenom neetického přístupu, ale i metodologické chyby, kdy modernímu dílu, zcela vytrženému z kontextu jeho užití, podsouvají, že je historickým dobovým zdrojem.

- (str. 64) „Uvolněná místa v bytech a státních službách ale zaplnili jiní, často ti, kteří vnímali předchozí politické uspořádání jako nespravedlivé“

Zcela skandální zmínka o pozitivních stránkách politických procesů. Ve všech totalitních režimech a válkách jsou osoby, které si „polepší“, určitě ale není možno toto vydávat za vyvážení hrůz politických procesů komunistického režimu.

- (str. 58, 64, 65, 67) Komunistický režim očima komunistů

Zde jde o nesprávnost faktografickou, neetický přístup i pedagogicky nepřijatelné jednání – chybí stanovisko obětí a odpůrců režimu, jako by v Československu žili pouze komunisté.

- (str. 69)

Kolektivizace zcela vynechána z pohledu likvidace selského stavu a násilné přeměny vesnice, zato zdůrazněn pohled některých zaměstnanců JZD.

Příklady pedagogických chyb:

- (str. 4) „Ani my s jistotou nevíme, jak to bylo“

Znalosti se získávají z poznání podložených faktů, jde tedy o snahu o relativizaci a defaktualizaci dějin?

- (str. 15, 34, 59) Zavádějící fotografie

Chybějí fotografie důležitých státníků a historických osobností – proč zde žákům nejsou předloženy fotografie TGM, ale herce Martina Huby? Proč fotografie modelky, a ne Nadi Dimič? Proč ne fotografie politiků, ale herců?

- (str. 64) Počátky komunismu

U informace o počátcích komunismu je použita fotografie z konce 80. let.

- (str. 55) Odsun Němců

Zcela zavádějící fotodokumentace. Chybějí fotografie z roku 1945 a 1989. Obrázky z roku 1925 a 2004 nepomohou pochopit následky vyhnání či odsunu Němců.

- (str. 50-51) Holokaust

Problematika připomínání holokaustu je podstatně širší. Zde jsou uvedeny jen nevhodné příklady, chybí například přehled současných velmi povedených projektů: memoriálu Yad Vashem, připomínkové pochody, pomníky v ČR atd.

- (str. 65, 67) Vulgarismy

V učebnici by vulgarismy opravdu neměly být používány.

Za neméně významné považujeme, že v učebnici určené pro děti, které se s problematikou setkávají poprvé, absentují informace o zásadních událostech českých dějin. Například chybí informace o Terezínu, norimberských zákonech, ale i norimberském procesu, o Janu Palachovi, táborech nucených prací, nebo uranových dolech v Jáchymově. Učebnice zcela rezignuje na jakékoliv vysvětlení Železné opony, popis normalizační kultury, nátlaku normalizačního režimu na obyvatelstvo apod.

Vzhledem k tomu, že je učebnice určena pro nezletilé žáky a studenty a výše uvedené nedostatky jsou zásadního charakteru, považujeme uvedená pochybení za natolik významná, že mohou nezanedbatelně poškodit vzdělávací proces a úroveň vzdělání mladších generací a zapříčinit nepochopení zásadního období naší novodobé historie. Za pedagogicky zcela nesprávné a různá podezření potenciálně vyvolávající považujeme zdůrazňování osudů německých či sudetoněmeckých osob – str. 30 či str. 38-39, bez zmínění osudů bojovníků proti nacismu v rámci domácího a zahraničního odboje, na něž dle mediálních sdělení autorů učebnice tzv. nezbylo místo. U vysokoškolských studentů znalých faktografie 2. světové války by se podobný přístup možná dal obhájit, ne ale u problematiku neznajících žáků 9. tříd základních škol a stejně starých žáků víceletých gymnázií.

Vážený pane řediteli, negativní hodnocení učebnice „Soudobé dějiny – učebnice pro 9. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií“ nezaznívá pouze od [redacted], vyjádřila se již řada dalších relevantních institucí, kterých se věc dotýká. Dovoluji si Vám v příloze tohoto dopisu zaslat vyjádření [redacted], k výše jmenované učebnici. Proti učebnici se ohradil také [redacted], své stanovisko na zasedání výboru bude projednávat také [redacted].

Domnívám se, že výše uvedené argumenty odůvodňují odebrání již udělené schvalovací doložky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy učebnici „Soudobé dějiny – učebnice pro 9. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií“, č. j.: MSMT-26403/2021.

Uvítám, když mne o průběhu a výsledku Vašeho šetření podnětu podaného [redacted] vyrozumíte.

S úctou

Vyjádření NPI ČR k podnětu k odebrání schvalovací doložky učebnici *Soudobé dějiny, badatelská učebnice dějepisu pro 9. ročník základních škol a víceletá gymnázia.*

Specifikace

Název učebnice: Kolektiv autorů: *Soudobé dějiny, badatelská učebnice dějepisu pro 9. ročník základních škol a víceletá gymnázia*. Nakladatelství [REDACTED] ve spolupráci s [REDACTED], 1. vydání.

Posuzované součásti díla:

Badatelská učebnice	ISBN 978-80-7489-617-0
Badatelský pracovní sešit	ISBN 978-80-7489-753-5
Příručka učitele	ISBN 978-80-7489-752-8

Recenzenti MŠMT:

Doložka MŠMT: Schválilo MŠMT čj. MSMT-26403/2021 dne 14. ledna 2022 k zařazení do seznamu učebnic pro základní vzdělávání jako součást ucelené řady učebnic pro vzdělávací obor Dějepis, s dobou platnosti šesti let.

Vyjádření NPI ČR se vydává na podnět ředitele [REDACTED] k odebrání schvalovací doložky MŠMT. Jmenovaná žádost ze dne 31. července 2023 (k níž bylo připojeno kritické vyjádření [REDACTED], [REDACTED]) byla adresována MŠMT.

Stanovisko didaktiků dějepisu NPI ČR:

Vzhledem k poměrně revoluční koncepci badatelských učebnic, která se v českém vzdělávacím prostředí teprve etabluje, se dalo předpokládat, že publikace vyvolají diskusi nejen v odborné, ale i v laické veřejnosti. Jako první z plánované badatelské řady učebnic vyšla v nakladatelství [REDACTED] učebnice *Soudobé dějiny, badatelská učebnice pro 9. ročník základních škol a víceletá gymnázia*, která se stala určitým mezníkem v proměně tradiční (a často kritizované) české dějepisné výuky. Překvapivě se však debata o novém stylu učebnic rozvinula až s poměrně velkým odstupem od vydání a daleko více se k ní vyjadřují historici než didaktici dějepisu či praktičtí učitelé.

Učebnice je zcela inovativně koncipována, najdeme zde pouze krátký průvodní text, důraz je kladen na samostatnou (či týmovou) práci žáka s doporučenými zdroji, nenachází se zde žádná cvičení na reprodukování nabytých znalostí apod. Více než faktografii sledují autoři rozvoj historického myšlení a historické gramotnosti, historická témata aktualizují a přibližují věku a zájmům žáků a vedou je k formulování vlastních názorů a prezentaci vlastních postojů a hodnot. Učebnice tak vyžaduje daleko aktivnější přístup žáka (pro jehož výstupy patří do učební sady pracovní sešit), i zcela nový přístup učitele dějepisu (pro nějž byla vydána podrobná metodická příručka).

Nechceme zde polemizovat o tom, zda podobné vášnivé reakce vyvolá v historické obci i vydání učebnic pro starší dějiny, chceme ale poukázat na skutečnost, že moderní dějiny jsou vděčným předmětem zájmu mediálního světa, jejich interpretace je stále živá, mnoho témat je zde velmi citlivých a vyvolávajících emoce, a proto i výběr učiva byl pro autory učebnice jistě velmi náročný.

Ve stížnosti [redacted] (dále jen [redacted]), je uveden výčet údajných faktografických a pedagogických chyb. Po důkladné analýze učebních materiálů jsme došli k závěru, že výše uvedené chyby v naprosté většině nelze považovat za faktografické ani pedagogické pochybení. Jedná se spíše o odlišné interpretace vybraných dějinných událostí, jiné náhledy a občas bohužel vytrhávání vět z kontextu.

Za NPI ČR upozorňujeme na tyto faktografické chyby/nepřesnosti:

s. 43: chybný název odbojové organizace: Ústřední výbor odboje domácího (mělo by být Ústřední vedení odboje domácího)

s. 48: Tzv. cikánské tábory v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu „spravovaly české úřady“ – vyjádření není zcela přesné, tábory od jisté doby podléhaly okupační správě

s. 88: „Každá škola měla a má povinnost vést školní kroniku.“ – od počátku devadesátých let 20. století již není vedení školní kroniky povinností

s. 89: „/Disidenti/ Tvořili pestré společenství, jehož součástí byli reformní komunisté, nekomunisté, katolíci, ale i nonkonformní »máničky«“. Tento výrok by mohl být zavádějící a vést k domněnce, že se z věřících aktivně v disentu projevovali pouze katolíci a ne zástupci jiných církví.

Učební materiál je v souladu se vzdělávacími cíli dle školského zákona a s platným Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV), i když se v kritice této učebnice zmiňuje opomenutí několika podstatných historických událostí či jmen osobností, které autoři nezmiňovali. V badatelské učebnici není prostor pro zachycení všech faktů (to ostatně není v žádné), ale je nutné provádět výběr těchto faktů s ohledem na zvolené téma, a především centrální badatelskou otázku. Vnímáme, že se autoři učebnice zaměřili především na příběhy „malých dějin“, aby se dle konceptu historického myšlení mohli žáci lépe vcítit do jednání lidí v minulosti. Inovativně se učebnice také více zaměřuje na dějiny menšin a genderové otázky včetně pohledu mládeže, rozhodně nepřináší jeden příběh velkých dějin, jak na něj uživatelé tradičně pojatých výkladových učebnic byli zvyklí.

Z didaktického hlediska neshledáváme v učebních materiálech závažné chyby, mezi kritiky spíše dochází k ne zcela přesnému pochopení či přímo nepřijetí metodologického východiska učebnice. Pojetí učebnice následuje moderní trendy v dějepisném vzdělávání (badatelsky orientovaná výuka, koncepty historického myšlení) a je v souladu s východiskem pro velkou revizi RVP ZV (viz zveřejněná koncepce vzdělávací oblasti Člověk a společnost). Odklon od čisté faktografie ve výuce dějepisu potvrzuje například i nové pojetí dějepisné olympiády, která se již rovněž více zaměřuje na analýzu pramenů a aplikaci historických znalostí než na čisté reprodukování faktů.

Z výtek [redacted] chápeme obavu z toho, že je žákům podsouváno jakési relativizování zločinů totalitních režimů, pokud jsou v učebním materiálu uvedeny prameny s nejen kritickými zmínkami. Takovéto obavy však nesdílíme, myslíme si, že autorům učebnice jde o přiblížení motivace jednání konkrétních lidí. Snaha nahlédnout dobovou perspektivu neznamená se s ní identifikovat.

Ke stížnosti [redacted] je připojen dopis [redacted] jenž vyjadřuje nesouhlas s didaktickým zpracováním tématu holokaust v učebnici *Soudobé dějiny*. Opět zde vidíme spíše názorový rozpor různých didaktických přístupů a metod než vyložené chybné zpracování. Autoři učebnice si i v tomto případě vybrali cestu, na níž se snaží historické téma aktualizovat a přiblížit žákům artefakty z veřejného prostoru či příběhy z „malých dějin“. Snaží se posílit hodnotové složky osobnosti žáků jinou metodou než zahlcením faktografií. Stejný směr razí například i moderní muzejní pedagogika – v edukačních programech více cílí na osudy jedinců, často obyčejných lidí žijících v minulosti, s nimiž se

může návštěvník (žák v rámci edukačního programu) ztotožnit a prožít lépe jejich osudy, nahlédnout dobové perspektivy, dedukovat, jak lidé v minulosti přemýšleli a odnést si do svého života nejen znalosti, ale především hodnotové postoje. Předpokládáme, že autorům učebnice šlo tedy v tomto případě spíše o afektivní cíle vzdělávacího procesu než o předání statistických čísel. Úvodní fotografie pro lekce o holokaustu je jistě kontroverzní, ale patří do konceptu celé učebnice, která se snaží především zaujmout současnou generaci žáků a využívá za tím účelem často obrazy minulosti ve veřejném prostoru. Koncept této metody vychází z přesvědčení, že se žák lehce ve veřejném či digitálním prostoru setká s podobnými (byť velmi kontroverzními) připomínkami minulosti a měl by být schopen je vyhodnotit/pochopit/odsoudit. Žáka je třeba naučit tyto obrazy minulosti interpretovat a kdo jiný by mu na této cestě měl pomoci než učitel dějepisu. V těchto nelehkých situacích je velmi důležité správné vedení výuky učitelem, aby obrazová reprodukce (potažmo celá badatelská otázka) byla žáky dobře pochopena a nedošlo k jejímu zneužití. Stejně opatrně se musí postupovat i u dalších kontroverzních obrazových zdrojů (nejen v lekci o holokaustu). V případě náročné interpretace (kontroverzních) uměleckých děl je vhodné spolupracovat například i s učiteli výtvarné výchovy, kteří se musí vypořádávat s podobnými výzvami.

Rádi bychom také podotkli, že nikdo není nucen učit čistě badatelskou metodou a na základě této učebnice. O výběru konkrétní učebnice rozhoduje ředitel školy ve spolupráci s pedagogickým sborem a pokud učitelům dané školy není toto pojetí výuky dějepisu blízké, mohou se nadále opírat o tradiční výkladové učebnice, na výběr je několik různých řad.

Níže připojujeme SWOT analýzu učebního materiálu:

Silné stránky posuzované učebnice:

- inovativní kompetenční pojetí vyučovacího procesu, ve kterém nejsou jen odpovědi na historické problémy, ale především otázky
- velká opora pro pedagogy, kteří chtějí učit moderní, badatelsky orientovanou metodou
- pilotáž učebnice před jejím vydáním v několika českých školách
- aplikace didaktické metody E-U-R (evokace – uvědomění – reflexe)
- aktivní badatelské zapojení žáků vedoucí k rozvoji historického myšlení, historické gramotnosti a ke kritickému myšlení
- autoři následují moderní trendy ve výuce dějepisu (především koncept historického myšlení angloamerických didaktiků)
- pestrost historických zdrojů, metody práce s primárními, ale i sekundárními historickými prameny (obrazy, fotografie, filmy, písemné archivní materiály, úryvky z odborných historických publikací)
- zajímavý formát spojující učebnici, pracovní sešit, digitální zdroje a metodickou příručku učitele (nutno brát jako neoddělitelný soubor učebního materiálu)
- aplikace cvičení pomocí vzdělávací aplikace v digitálním prostředí návodných při řešení badatelských otázek
- důraz na rozvoj digitální kompetence
- díky akcentu na „malé dějiny“ a osobní příběhy důraz na empatii a zacílení na hodnotový a postojový rámec žáka
- otevřenost otázek a objevování přístupů a názorů k historické tematice
- řízené upevňování znalostí metodou konkrétnějších otázek
- koncepce učebnice akceptuje inovační přístupy, jevy a procesy ve výuce dějepisu, odpovídající průběhu velké revize RVP ZV (viz koncepce vzdělávací oblasti Člověk a společnost)
- učebnice a celá metoda výuky podporuje vlastní zájem žáka o dohledávání informací a vnímání veřejného prostoru (například z hlediska vzpomínkové kultury)

- vhodné propojování s jinými vzdělávacími oblastmi, klíčovými kompetencemi a průřezovými tématy (digitální kompetence, mediální výchova, český jazyk, umění a kultura, cizí jazyk aj.)
- prostor pro autoevaluaci žáka na konci každé lekce v pracovním sešitě
- významné ocenění na knižním Frankfurtském veletrhu stříbrnou medailí BELMA – Best European Learning Materials Awards. Soutěž vyhlašuje každoročně Evropská asociace nakladatelů učebnic ve spolupráci s Frankfurtským knižním veletrhem a Mezinárodní asociací pro výzkum učebnic a výukových médií

Slabé stránky posuzované učebnice:

- málo nástrojů pro vytvoření celkového přehledu uváděných historických událostí – infografiky, map, časových os, tabulek
- málo ukázek (či odkazů) z beletrie, která dokáže zprostředkovat podobný emocionální zážitek jako film
- omezený výběr témat učiva
- chybí zvýraznění základních dat a jmen v průvodním textu, nikde není ani přehled základních fakt k zapamatování (data, události, jména, pojmy), které by si měl žák odnést (víme, že autoři záměrně v textu nechtěli nic zvýrazňovat, ale některým učitelům i žákům může taková „opora“ chybět)
- minimum fotografií reálných politických/kulturních osobností či událostí

Příležitosti, které badatelská učebnice přináší:

- žák se učí pracovat se zdroji, analyzuje je, kriticky hodnotí
- probouzí zájem o historii a historické motivy ve veřejném prostoru, aktualizuje historická témata
- porozumění tomu, proč lidé v minulosti jednali různě, proč ne vždy z pozice „vítěze“ dějin správně
- inovace historické metodologie ve vyučování dějepisu, vytváření prostředí pro rozvoj historického myšlení
- zaujetí pro téma (aktualizace dějinné události, její obraz ve veřejném prostoru, počítačových hrách aj.)
- především v učebnicích moderních dějin existují období a témata, na která nemají ani historikové stejný názor. Taková témata mohou vést žáky pod odborným vedením učitelů ke konstruktivní debatě a k vytváření vlastních přístupů, postojů a názorů
- učebnice propojuje souvislosti – např. v lekci o evropské integraci je rovnou zahrnuto i téma vstupu České republiky do Evropské unie
- badatelská metoda umožňuje vhled do historikovy práce
- zaměření nejen na tzv. velké (politické) dějiny, ale také pohled na „malé“ dějiny, dějiny každodenního života, mapující běžný život lidí jako příběhu. Pokud se podaří najít témata a aktualizace blízka žákům umožňuje metoda pojetí historie jako příběhu lepší konfrontaci zmíněných velkých a malých dějin, historická fakta tak dostávají v této konfrontaci konkrétní lokální rozměr
- podpora metody tzv. orální historie, využívající dobová ústní, písemná, zvuková a obrazová svědectví žijících pamětníků a vyžadující jejich kritickou analýzu
- podpora pojetí dějepisu opírající se o multiperspektivní hledisko, mnohostranný výklad dějin posuzující historické problémy, jevy, procesy a události z více úhlů pohledu, při kterých se bere v úvahu i jiný názor, který zaujímáme
- rozvoj občanských a demokratických kompetencí a kritického myšlení u žáků, které vedou k celoživotní schopnosti pracovat s různými zdroji, formulovat své názory, prezentovat postoje a orientovat se v digitálním prostoru

- povzbuzuje aktivní zájem žáků o vzpomínkovou kulturu, zapojení do historické kultury v reálném či digitálním světě, zájem o celoživotní vzdělávání

Rizika, která s sebou může badatelská učebnice přinést:

- navzdory existenci podrobné metodické příručky pro učitele klade učební materiál vysoké nároky na osobnost učitele, který musí zvládnout kontextualizaci probíraných témat a odklonit se od tradičního, transmisivního předávání znalostí a tradičního hodnocení
- vysoké nároky kladené na učitele, který je zvyklý učit tradiční frontální metodou s oporou učebnice, v níž je vyložen celý obsah učiva na jednom místě – nyní se musí naučit používat více zdrojů, uznávat multiperspektivitu názorů, pracovat s aktivními vstupy žáků
- učebnice využívá hojně vybrané sekvence z filmů a televizních seriálů jako zdrojů, což je jistě přístupná forma seznámení se s minulostí pro žáky, mnohdy ale autoři výpovědní hodnotu těchto ukázek výrazně přeceňují
- velký prostor je věnován vzpomínkám pamětníků – vzniká tak problém zobecňování závěrů z memoárů, které mohou být značně subjektivní
- badatelsky orientovaná výuka by při nesprávném vedení mohla sklouznout k plytkému diskutování o čemkoli bez načerpání znalostí
- badatelská metoda výuky se nemůže v historických tématech vyhnout kontroverzním informacím a zdrojům. Je však zapotřebí na to důrazně upozorňovat přímo v učebnici, v pracovním sešitě a především v příručce učitele badatelského dějepisu, aby byl objasněn důvod uveřejnění kontroverzních obrázků a aby byla přiložena jejich návodná interpretace. Takovéto kontroverzní zdroje se slabým komentářem spatřujeme především v kapitole o holokaustu (Konec koncentračního tábora /1996/, s. 45 učebnice, Koláček, s. 50 učebnice) a v kapitole Co přinesl komunismus (vyobrazení ve stylu Horáková visí /2012/, s. 63 učebnice).

Závěrečné doporučení NPI ČR:

- schvalovací doložku MŠMT jmenované posuzované učebnici **neodebrat**
- v dalších vydáních učebnice odstranit věcné chyby/nepřesnosti
- v učebnici, pracovním sešitě a především v metodické příručce pro učitele důkladněji vysvětlit použití kontroverzních obrázků/zdrojů, pro učitele doplnit návodnou cestou, jak učit žáky takové zdroje kriticky hodnotit a interpretovat

22. srpna 2023

Národní pedagogický institut České republiky